

EL DELTA

"ELS SENYORS DE LA SAL"

FOTO: Carrer de les Botigues de la Sal a Tortosa

CINTIA ACCENSI MARTÍNEZ
PROFESSORA D'ECONOMIA
INSTITUT DESPUIG DE TORTOSA

El nostre Delta va lligat a les transaccions econòmiques de la història de la humanitat, amb la producció de la Sal com a protagonista d'aquest fet.

El salari, paraula que tots coneixem i esperem cada fi de mes, esdevé de la paraula "Sal", ja que aquest bé, considerat com un bé escàs, perquè en poques zones del país es produïa, era emprat com a mitjà d'intercanvi i de pagament acceptat, car tenia diverses utilitats, i entre elles la conservació d'aliments.

La morfologia del Delta ha sofert múltiples variacions al llarg dels segles motivades pels canvis del curs del riu Ebre, de vegades sorgides de manera natural i altres, desgraciadament, per l'acció de l'home afectant els seus sediments i el seu traçat original.

Dins de la tipologia dels béns, la sal del Delta té diverses classificacions:

1) Bé lliure: en el llibre de les *Costums de Tortosa* se va fixar el primer marc legal de sal on se reconeixia el dret de tots els veïns del Terme General de Tortosa a recollir la sal, per tant, era un bé lliure, sense valor econòmic. També ens descriu les activitats principals del Delta, que eren la pesca i les salines, que se feien als estanys del tram final de l'Ebre. Segons el llibre de les *Costums*, la pesca es realitzava des del dia de Sant Miquel fins a Pasqua, mentre que l'aprofitament saliner començava "XV dies passats Pasqua".

2) Bé privat: la importància de la sal va provocar que el Consell que governava la ciutat, amb afany de lucre, va privatitzar algunes de les zones deltaïques. Aquest fet va suposar l'enriquiment de famílies tortosines que

Zona Salines del Riet vell segle XVI. Font arxiu general de Simancas

monopolitzaren les concessions i controlaren l'explotació i el comerç saliner juntament amb càrrecs polítics dins de l'àmbit local i d'arreu de Catalunya. Càrrecs importants, a tall d'exemple, com el de Francesc Oliver de Boteller, president de la Generalitat el 1587.

Aquest va aconseguir obtenir la concessió d'una salina en emfiteusi (figura molt més propera a la propietat que l'arrendament) pel batlle General de Catalunya. Quan el consistori tortosí se'n va assabentar, ho va considerar com un atemptat contra les lleis de la ciutat, i va provocar un enfrontament jurídic que duraria segles i que acabarien guanyant els senyors de la Sal.

Les salines del Delta, en l'època del Renaixement, s'anomenaven "les Salines del Rei", en aquesta privatització trobarien els nobles anomenats *els senyors de la Sal* i eren: Boteller, Cerdà, Curto, Oliver de Boteller i Sèbil, tal com

ens explica Salvador J. Rovira en el seu llibre *Els nobles de Tortosa*. S. XVI.

Fins i tot tenim constància del llibre *Imposicions dels drets de la sal* a l'Arxiu Històric, que ens explica que aquest dret gravava la sal que s'extreia per mar o que es venia. També trobem la imposició del dret del sabó, la sosa i la salmorra procedent dels terrenys salobrencs del Delta. Despuig menciona en els seus Col·loquis: "salsores per a sabó, soses per a vidre". La venda i l'arrendament de les herbes deltaïques constituïa un capítol d'ingressos per a les famílies benestants amb interessos al delta com els Curto o Oliver de Boteller.

3) Bé públic: un cop els nobles tortosins tenien el control de les Salines de Riet Vell, van veure com a competència el privilegi que tenia la població dels veïns de Tortosa amb la sal de ventura, que segons l'historiador Joan

Hilari Muñoz, permetia a cada família del terme obtenir un sac de 25 quilos de sal a l'any. Aquella sal era de menys qualitat, i es feia també al delta: al canal Vell, el Pantà, les basses del Delta o l'illa de mar..., però com que suposaven una competència, ja que volien monopolitzar la Sal, qui volgués sal havia d'anar a l'actual carrer tortosí, que encara avui manté el topònim, Botigues de la Sal, a comprar-ne.

El fet va acabar amb una disputa jurídica al voltant de la sal de ventura... i sabem què va passar gràcies a un manuscrit de l'any 1766 de l'advocat tortosí Buena-ventura Julià, publicat per Josep Alanyà, on ens explica el que realment va passar. La solució que li van donar al problema de la competència de la sal de ventura, va ser... fer-la malbé! I com van fer-ho? El lloc on se produïa més sal era al Pantà, i tenia un índex de salinitat alt, llavors, els saliners promotors de l'obra, amb la complicitat d'alguns

membres del Patrimoni Reial, van fer una gran séquia des del riu a la llacuna, i la van fer tan ampla que van desviar el riu que va acabar penetrant al Pantà, i així, van crear una nova llera que acabaria sent la que coneixem avui com la de la Cava, i el millor de tot... el Pantà va canviar de forma, i les aportacions de fangs que portava el riu van portar un procés de sedimentació que va formar illes, entre elles, la meitat del terme actual de Sant Jaume d'Enveja. El procurador reial Climent del Riu, un dels impulsors de la séquia amb els saliners, se'n va apropiat i així va aconseguir tenir la seva propietat.

Als altres llocs que quedava sal de ventura, com eren a les basses de Canal Vell i Illa de Mar, la Reial Audiència va ratificar el dret dels veïns de Tortosa a recollir la sal i el conflicte se va mantenir fins al segle XVIII.

I així acaba la història de Sal, que va lligada a l'economia, però també al dret i a la política. S'ha vist com la disputa per la propietat de la terra va provocar el desviament del riu formant noves terres. Unes noves terres que van ser adquirides pels membres de l'administració reial. Durant segles, ELS SENYORS DE LA SAL guanyen en detriment dels pobres... i en ple Renaixement, el terme privatització estava a l'ordre del dia... No us sembla de total actualitat aquesta història?

Bibliografia:

Alanyà, J.: "Noticias y reflexiones para el aumento del comercio público en la ciudad de Tortosa...", *Recerca*, 2012. Fabregat, E: *De la sal a l'arròs. La colonització del delta de l'Ebre*, 2011 Pitarch, J: "Enfrontament per la sal a la Baixa Edat Mitjana", *Rails* 10, 1997. *Les salines del delta de l'Ebre a l'Edat Mitjana*, 1998.

Som solucions!

HerraiZ
herraiz.com

PROTECCIÓ LABORAL
EINES ELÈCTRIQUES
EINES MANUALES
MAQUINÀRIA. TALLER I INDÚSTRIA
INDÚSTRIA ALIMENTÀRIA
AGRÍCOLA I JARDÍ
FERRETERIA
SEGURETAT VIAL

CONSTRUCCIÓ
PISCINA
EMMAGATZEMATGE I ORDENACIÓ
CONDUCCIONS D'AIGUA
BOMBES
PROVEÏMENT D'AIGUA
EVACUACIÓ D'AIGUA
REG AGRÍCOLA / RESIDENCIAL

HerraiZ Maquinària I.C.A. | Ferreteria Industrial

C/ d'Amposta, 46, 43500 Tortosa, Tarragona Tel. 977 501300

HerraiZ Sistemes S.A.

C/ d'Amposta, 42, 43500 Tortosa, Tarragona

Tel. 977 588 787

HerraiZ - Ferreteria Industrial | Tarragona

Pol. Industrial Riu Clar,

C/ del Ferro, 18, nave 12, 43006 Tarragona

Tel. 977 092 150